

ISRAELI AGRICULTURE: KIBBUTZ, MOSHAV AND STATE POLICY

Copyright © 2026 the Author/s
Peer review method: Double-Blind
Accepted: August 3, 2026
Published: September 11, 2026
Original scientific article
DOI suffix: 10.36962/NEC21032026-60

Vasil Khizanishvili

Doctor of Social Sciences in Economics,
Associate Professor at Grigol Robakidze University.
<https://orcid.org/0000-0002-7179-8967>
E-mail: basil.khizanishvili@yahoo.com
vasil.khizanishvili@gruni.edu.ge

ABSTRACT

At the dawn of Israeli statehood, the development of agriculture became a priority, which was based not only on purely economic considerations, but also on political and religious ideology. There was a broad consensus within Zionism that agriculture should be given precedence. Agriculture was considered as a quasi-source of life and a means of restoring both mental and physical strength. Remuneration for working the land was of great value to Zionist organizations. Working in agriculture – farming – was viewed as the primary means of realizing the ultimate Zionist ideals: the return of the nation to its land and the redemption of the ancestral soil. Because of this, the Jewish Agency accorded high priority to agriculture prior to the establishment of the state, and this priority was maintained even after the state was founded. Agriculture was considered a desirable means of achieving various ideological and social values, as well as several national goals – ranging from defense and security to the dispersal of the population across different parts of the country. This prioritization of agriculture led to significant investments, with very little regard for economic considerations.

In the State of Israel, two central bodies are responsible for agriculture: the Settlement Department of the Jewish Agency settles new immigrants and oversees the process of acquiring new status, while the Ministry of Agriculture is responsible for the systematic planning of agriculture. Following the founding of the state, ideology and politics in Israel merged to create a system in which scarce factors of production – such as land and water – cannot be traded on a free market to ensure efficiency. Water intended for agricultural use is allocated based on historically established quotas rather than current usage patterns. Israel's agricultural sector possesses a lobby group with significant political power. This influence cannot be explained merely by the number of farmers; rather, it stems largely from ideological convictions. Consequently, the production inputs utilized by farmers are heavily subsidized. The agricultural policy system is dominated by representatives of the sector itself rather than by the government. This system is far removed from an allocation mechanism based on free-market principles.

Israeli agriculture is centrally planned and regulated. Planning is achieved through close cooperation with settlement movements. Planners determine in detail what is to be produced and in what quantities. Since 1957, production and marketing committees have operated as joint bodies comprising both the government and producers. These committees cover all sectors of agricultural production. These committees were tasked with planning agricultural production and allocating production quotas and subsidies. From 1959, when the Water Law (5719-1959) came into effect, the State Water Commissioner was granted broad powers, including the responsibility for allocating water quotas. Private farmers lost a significant degree of autonomy; even those who owned the land and means of production were legally prohibited from selling their own produce.

The official history of agriculture in Israel primarily highlights the movements behind communal settlements,

which established intensively cultivated mixed-farming operations on national or state-owned land. In other words, the main focus is on agriculture developed by socialist movements – specifically, kibbutzim and moshavim.

The State of Israel and the Jewish people demonstrate a remarkable aptitude for embracing challenges – such as water scarcity – and transforming them into assets; in this instance, they have achieved leadership in fields like desert agriculture, drip irrigation, and desalination. Soil salinity and water scarcity posed challenges for Israeli agriculture. However, these difficulties were largely overcome thanks to agricultural and technological innovations achieved in Israel's kibbutzim and universities. Government-funded research institutions were responsible for devising and developing these new agricultural methods. Israel's agricultural sector has been characterized by a keen interest in learning and adaptation, as well as by exceptional ingenuity and resilience.

Key words: Israeli agriculture; Kibbutz; Moshav; Public policy; Central planning and regulation; Quota allocation; Scarce factors of production.

REFERENCES:

1. Gavron, Daniel. (2000). The Kibbutz: Awakening from Utopia (Lanham, Md.: Rowman & Littlefield).
2. Bettelheim, Bruno (2001). The Children of the Dream: Communal Child-Rearing and American Education (New York: Simon & Schuster.).
3. Tal, A. (2006). Seeking sustainability: Israel's evolving water management strategy. Science 313, 1081–1084.
4. Kraft, Dina (2007). "From Far Beneath the Israeli Desert, Water Sustains a Fertile Enterprise," New York Times, January 2, 2007.
5. Dayan, Moshe (1976), Story of My Life (An Autobiography) Publisher "William Morrow and Company", New York.

ისრაელის სოფლის მეურნეობა: კიბუცი, მოშავი და სახელმწიფო პოლიტიკა

ვასილ ხიზანიშვილი

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი ეკონომიკაში,
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი.

<https://orcid.org/0000-0002-7179-8967>

ელ.ფოსტა: basil.khizanishvili@yahoo.com

vasil.khizanishvili@gruni.edu.ge

აბსტრაქტი

ისრაელის სახელმწიფოებრიობის გარიჟრაჟზე, სოფლის მეურნეობის განვითარება გახდა პრიორიტეტული, რაც ეფუძნებოდა არა მხოლოდ წმინდად ეკონომიკურ მოსაზრებებს, არამედ პოლიტიკურ და რელიგიურ იდეოლოგიას. სიონიზმში არსებობდა ძალიან ფართო კონსენსუსი იმის თაობაზე, რომ სოფლის მეურნეობას უნდა მინიჭებოდა უპირატესობა: სოფლის მეურნეობა ითვლებოდა სიცოცხლის კვაზი-წყაროდ, როგორც გონებრივი, ასევე ფიზიკური ძალების აღორძინების საშუალება. მინაშე მუშაობის ანაზღაურება იყო დიდი ღირებულების სიონისტური ორგანიზაციებისთვის. სოფლის მეურნეობაში მუშაობა, ანუ 'ფერმერობა' აღიქმებოდა, როგორც სიონისტური იდეალების უდიდესი მიღწევის მთავარი საშუალება – ერის დაბრუნება თავის მინაშე და წინაპრების მიწის გამოსყიდვა. ამის გამო, სახელმწიფოს შექმნამდე 'ებრაული სააგენტოს' მიერ სოფლის მეურნეობას მიენიჭა მაღალი პრიორიტეტი და ეს პრიორიტეტი სახელმწიფოს შექმნის შემდეგაც შენარჩუნდა. სოფლის მეურნეობა მიიჩნეოდა სხვადასხვა იდეოლოგიური და სოციალური ღირებულებების, ასევე რამდენიმე ეროვნული მიზნის (თავდაცვიდან და უსაფრთხოებიდან დაწყებული, მოსახლეობის ქვეყნის სხვადასხვა ნაწილში გაფანტვით დამთავრებული) მიღწევის სასურველ საშუალებად. სოფლის მეურნეობაზე უპირატესობამ მნიშვნელოვანი ინვესტიციები გამოიწვია ეკონომიკური მოსაზრებების ძალიან მცირე გათვალისწინების გარეშე.

ისრაელის სახელმწიფოში სოფლის მეურნეობაზე პასუხისმგებელია ორი ცენტრალური უწყება: „ებრაული სააგენტოს“ დასახლების დეპარტამენტი უზრუნველყოფს ახალი იმიგრანტების დასახლებას და

ზედამხედველობას უწევს ახალი სტატუსის მიღების პროცესს, ხოლო სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია დარგის სისტემურ დაგეგმარებაზე.

სახელმწიფოს დაარსების შემდეგ, ისრაელში იდეოლოგია და პოლიტიკა გაერთიანდა და შეიქმნა სისტემა, რომელშიც წარმოების ისეთი დეფიციტური ფაქტორები, როგორიცაა მინა ან წყალი, ვერ ივაჭრება თავისუფალ ბაზარზე ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად. სასოფლო-სამეურნეო მოხმარებისთვის განკუთვნილი წყლის ალოკაცია(გამოყოფა-განაწილება) ხდება ისტორიულად ჩამოყალიბებული კვოტებისა და არა მოხმარების მიმდინარე პრაქტიკის/მოდელის საფუძველზე. ისრაელის აგრარულ სექტორს ჰყავს მნიშვნელოვანი პოლიტიკური გავლენის მქონე ლობისტური ჯგუფი. ეს გავლენა არ აიხსნება მხოლოდ ფერმერთა რაოდენობით; ის დიდწილად ეფუძნება იდეოლოგიურ შეხედულებებს. შედეგად, ფერმერების მიერ წარმოების პროცესში გამოყენებული რესურსები მნიშვნელოვნად სუბსიდირდება. აგრარული პოლიტიკის სისტემაში დომინირებენ თავად სექტორის წარმომადგენლები და არა მთავრობა. ეს სისტემა შორს არის თავისუფალი ბაზრის პრინციპებზე დაფუძნებული განაწილების მექანიზმისგან.

ისრაელის სოფლის მეურნეობა ცენტრალიზებულად არის დაგეგმილი და ცენტრალიზებულად რეგულირდება. დაგეგმვა მიიღწევა დასახლების მოძრაობებთან მაღალი თანამშრომლობით. დამგეგმავები დეტალურად წყვეტენ, რა და რა რაოდენობით უნდა იწარმოოს. 1957 წლიდან, ფუნქციონირებს წარმოებისა და მარკეტინგის კომიტეტები, როგორც მთავრობისა და მწარმოებლების ერთობლივი ორგანო. ეს კომიტეტები მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ყველა სექტორს. ამ კომიტეტებს დაევალებათ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დაგეგმვა და წარმოების კვოტებისა და სუბსიდიების განაწილება. 1959 წლიდან, როდესაც წყლის კანონი (Water Law, 5719-1959) ამოქმედდა, სახელმწიფო წყლის კომისარს მიენიჭა ფართო უფლებამოსილებები, მათ შორის დაეკისრა წყლის კვოტების განაწილებაც. კერძო ფერმერებმა დაკარგეს ავტონომიის დიდი ნაწილი. მათაც კი, ვისაც მიწისა და წარმოების საშუალებები ეკუთვნოდათ, კანონით ეკრძალებოდათ საკუთარი პროდუქციის გაყიდვა.

ისრაელში სოფლის მეურნეობის ოფიციალური ისტორია ძირითადად გამოყოფს კომუნალური(სათემო) დასახლებების მოძრაობებს, რომლებიც ქმნიდნენ ინტენსიურად კულტივირებულ შერეულ მეურნეობებს ეროვნულ ან სახელმწიფო/საჯარო მიწაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ძირითადი ყურადღება მახვილდება სოციალისტური მოძრაობების მიერ განვითარებულ სოფლის მეურნეობაზე – კერძოდ, კიბუცებსა და მოშავიმიებზე.

ისრაელის სახელმწიფო და ებრაელი ხალხი ავლენს განსაკუთრებულ უნარს გამოწვევების (მაგ., წყლის ნაკლებობა) მიღებისა და მათ აქტივებად გარდაქმნის კუთხით; ამ მხრივ, მათ ლიდერობა მოიპოვეს ისეთ სფეროებში, როგორიცაა უდაბნოს სოფლის მეურნეობა, წვეთოვანი ირიგაცია და წყლის გამტკნარება. ისრაელის სოფლის მეურნეობისთვის პრობლემებს ქმნიდა ნიადაგის მარილიანობა და წყლის ნაკლებობა. თუმცა ამ სიძნელეთა მოგვარება შესაძლებელი გახდა დიდწილად ისრაელის კიბუცებსა და უნივერსიტეტებში მიღწეული აგრარული და ტექნოლოგიური ინოვაციების შედეგად. ახალი სასოფლო-სამეურნეო მეთოდების შემუშავებასა და განვითარებაზე პასუხისმგებელი იყო მთავრობის მიერ დაფინანსებული კვლევითი დაწესებულებები. ისრაელის სოფლის მეურნეობის სექტორი ხასიათდებოდა სწავლისა და ცვლილებებისადმი დიდი ინტერესით და გამოირჩეოდა დიდი გამომგონებლობითა და მდგრადობით.

საკვანძო სიტყვები: ისრაელის სოფლის მეურნეობა; კიბუცი; მოშავი; სახელმწიფო პოლიტიკა; ცენტრალიზებული დაგეგმვა და რეგულირება; კვოტების განაწილება, წარმოების დიფერენციალური ფაქტორები.

შესავალი

პალესტინაში სასოფლო-სამეურნეო დასახლებები და მიწის შესყიდვები წარმოადგენდა ეროვნულ ინსტიტუციათა ოპერაციების ორ ძირითად საკვანძო ასპექტს, რომლებზეც ხდებოდა ფოკუსირება მათი მხრიდან. 1918-1939 წლებში ეროვნულმა ინსტიტუტებმა თავიანთი მთლიანი ბიუჯეტის დაახლოებით 40 პროცენტი ინვესტიცია ჩადეს საქმიანობის ამ ორ სფეროში. სიონიზმში (შენიშვნა: სიონიზმი [ებრ.

თაქსი: ებრაული ნაციონალისტური მოძრაობა, რომლის მიზანი იყო ებრაული ეროვნული სახელმწიფოს შექმნა და მხარდაჭერა პალესტინაში, ებრაელთა უძველეს სამშობლოში, ერეც ისრაელში.) არსებობდა ძალიან ფართო კონსენსუსი იმის თაობაზე, რომ სოფლის მეურნეობას უნდა მინიჭებოდა უპირატესობა: სოფლის მეურნეობა ითვლებოდა სიცოცხლის კვაზი-წყაროდ, როგორც გონებრივი, ასევე ფიზიკური ძალების აღორძინების საშუალება.

ასეთი აღორძინება მიიჩნეოდა აუცილებლობად, ურბანული/ქალაქური ცხოვრებისა და მიწისგან გაუცხოების მრავალთაობიანი პერიოდის შემდეგ.

მეორე ალიას (შენიშვნა: ალია, ებრ.: אֲלִיָּא, 'āliyyāh; „ზეასვლა“ ან „ამაღლება“. აქ შეიძლება აღნიშნავდეს: ალია ლა-არეცი – ებრაელთა გადასახლება ისრაელის მიწაზე.) შემდეგ, მშრომელებსა და სიონისტურ აღმასრულებელ ორგანიზაციებს შორის ჩამოყალიბდა ალიანსი. დაუმუშავებელი ეროვნული მიწის მფლობელებსა და პიონერებს (შენიშვნა: ისტორიულ სამშობლოში თითქმის 100 წლის წინ დაბრუნებულნი: „5. ნუ გეშინია, რადგან შენთან ვარ; აღმოსავლეთიდან მოვიყვან შენს ნატამალს და დასავლეთიდან შემოგკრებ. 6. ვეტყვი ჩრდილოეთს: „გაუშვი!“ და სამხრეთს: „არ დააკავო!“ მოიყვანე ჩემი ვაჟები შორეთიდან და ჩემი ასულები — ქვეყნის კიდიდან.[ესაია 43: 5-6]) შორის არსებობდა სინერგიზმის აღქმა, რომლებსაც არ ჰქონდათ ფული, მაგრამ ყველგან სურდათ დასახლება ამ ქვეყანაში. კოოპერატიულ მშრომელთა ჯგუფები აღიქმებოდნენ, როგორც პირები, რომლებიც უზარმაზარი სირთულეების მიუხედავად გააგრძელებდნენ მუშაობას. ჯგუფები წარმოადგენდნენ იმ ადამიანების განათლების (მიღების) საშუალებას, რომლებსაც სოფლის მეურნეობაში ჰქონდათ ძალიან მცირე ცოდნა. შედეგად, სიონისტური აღმასრულებელი ხელისუფლება აფინანსებდა მშრომელთა დასახლებებს, მაგრამ უარყოფდა კერძო ფერმერების ან კერძო მწარმოებლების დახმარების თხოვნებს. სოფელი ყოველთვის აღიქმებოდა როგორც უფრო მნიშვნელოვანი ვიდრე ქალაქი და ქვეყნის/ერის სახელით მოქმედება ყოველთვის უფრო მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე საკუთარი სახელით.

ისრაელში სოფლის მეურნეობის ოფიციალური ისტორია ძირითადად გამოყოფს კომუნალური(-სათემო) დასახლებების მოძრაობებს, რომლებიც ქმნიდნენ ინტენსიურად კულტივირებულ შერეულ მეურნეობებს ეროვნულ ან სახელმწიფო/საჯარო მიწაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ძირითადი ყურადღება მახვილდება სოციალისტური მოძრაობების მიერ განვითარებულ სოფლის მეურნეობაზე – კერძოდ, კიბუცებსა და მოშავიმიებზე.

ძირითადი ნაწილი

ისტორიკოსები კიბუცს „მსოფლიოში ყველაზე წარმატებულ კომუნალურ/სათემო მოძრაობას“ უწოდებენ.(იხ. Gavron, 2000, p.1) თუმცა, 1944 წელს, ისრაელის სახელმწიფოს დაარსებამდე ოთხი წლით ადრე, კიბუცებში მხოლოდ თექვსმეტი ათასი ადამიანი ცხოვრობდა. (შენიშვნა: კიბუცი[the kibbutz]

ნიშნავს „შეკრებას“ ან „კოლექტივს“, კიბუციმი – მრავლობითის აღმნიშვნელია, ხოლო წევრებს კიბუცნიკებს[kibbutzniks] უწოდებენ) შექმნილი, როგორც სასოფლო-სამეურნეო დასახლებები, რომლებიც კერძო საკუთრების გაუქმებასა და სრული თანასწორობის მიღწევას ეძღვნებოდა, მოძრაობა მომდევნო ოცი წლის განმავლობაში გაიზარდა ოთხმოცი ათას ადამიანამდე, რომლებიც 250 თემში ცხოვრობდნენ, მაგრამ ეს მაინც ისრაელის მოსახლეობის მხოლოდ 4 პროცენტი იყო. მიუხედავად ამისა, ამ დროისთვის კიბუცები ისრაელის პარლამენტის, ქნესეთის წევრების დაახლოებით 15 პროცენტს და ისრაელის თავდაცვის ძალების ოფიცრებისა და პილოტების კიდევ უფრო დიდ ნაწილს შეადგენდნენ. 1967 წლის ექვსდღიან ომში დაღუპული რვაასი ისრაელის თავდაცვის ჯარისკაცთა მეოთხედი კიბუცნიკები იყვნენ – მათი წილი მოსახლეობაში ექვსჯერ მეტი იყო.(იხ. Bettelheim, 2001, pp. 15-17.)

კიბუცები იყო როგორც ჰიპერკოლექტიური, ასევე ჰიპერდემოკრატიული. თვითმმართველობის ყველა საკითხი, დაწყებული იმით, თუ რომელი მოსავალი უნდა მოენიათ და დამთავრებული იმით, – ექნებოდათ თუ არა წევრებს ტელევიზორები, დაუსრულებლად განიხილებოდა.

კიბუცის აღზევება ნაწილობრივ ისრაელის კიბუცებსა და ისრაელის უნივერსიტეტებში მიღწეული აგრარული და ტექნოლოგიური ინოვაციების შედეგია. დამფუძნებლების ეპოქის უკიდურესი გაჭირვებიდან და ურყევი იდეოლოგიებიდან, ასევე მიწის დამუშავებიდან მოწინავე(უახლეს/ულტრათანამედროვე)ინდუსტრიაზე გადასვლა შეიძლება დავინახოთ ჰაცერიმის(the Hatzirim) მსგავს კიბუცში. ეს კიბუცი, ათ სხვა იზოლირებულ და პატარა ავან-პოსტთან ერთად დაარსდა 1946 წლის ოქტომბრის ერთ ღამეს, როდესაც ჰაგანამ [The Haganah] (ებრ.: חַגָּנָה, რომანიზებული: ha-Haganah, სიტყვასიტყვით „თავდაცვა“/„The Defense“), რომელიც სახელმწიფოს შექმნამდე წარმოადგენდა მთავარ სიონისტურ პარამილიტარულ[გასამხედროებულ] ორგანიზაციას/ებრაულ მილიციას გადაწყვიტა სამხრეთ ნეგევის უდაბნოს სტრატეგიულ პუნქტებში ყოფნა. ერთი წელი დასჭირდა, სანამ ხუთი ქალისგან და ოცდახუთი კაცისგან შემდგარმა ჯგუფმა მოახერხა ექვს დიუმიანი მილის გაყვანა, რომელიც წყალს ორმოცი მილის დაშორებით მდებარე ტერიტორიიდან მოამარაგებდა. 1948 წლის დამოუკიდებლობის ომის დროს კიბუცს თავს დაესხნენ და წყალმომარაგება შეუწყდა. ომის შემდეგაც კი, ნიადაგი იმდენად მარილიანი და ძნელად დასამუშავებელი აღმოჩნდა, რომ 1959 წლისთვის კიბუცის წევრებმა ჰაცერიმის

დახურვასა და უფრო სტუმართმოყვარე ადგილას გადასვლაზე დაიწყეს მსჯელობა. თუმცა, საზოგადოებამ გადაწყვიტა გაენიანინა ლმდეგობა, რადგან გაირკვა, რომ ნიადაგის მარილიანობის პრობლემები არა მხოლოდ ჰაცერიმს, არამედ ნეგევის მიწების უმეტესობასაც ეხებოდა. ორი წლის შემდეგ, ჰაცერიმის კიბუცნიკებმა მოახერხეს ნიადაგის იმდენად გამორეცხვა, რომ მათ შეძლებოდათ სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოყვანა. თუმცა, ეს მხოლოდ დასაწყისი იყო ჰაცერიმის წინაშე მდგარი სირთულეთა დაძლევისა როგორც პერსონალური კუთხით, ისე ქვეყნის მასშტაბით.

1965 წელს წყლის ინჟინერმა, სიმჩა ბლასმა (Simcha Blass), ჰაცერიმს მიმართა იდეით გამოგონების შესახებ, რომლის კომერციალიზაციაც სურდა: წვეთოვანი ირიგაცია. ეს იყო დასაწყისი იმისა, რაც საბოლოოდ Netafim-ად იქცა, – გლობალური წვეთოვანი ირიგაციის კომპანია.

პროფესორ რიკარდო ჰაუსმანის (Professor Ricardo Hausmann) აზრით, ყველა ქვეყანას გააჩნია წყება სირთულეთა და დაბრკოლებათა, მაგრამ ისრაელის შემთხვევაში, გასაოცარია მისი მიდრეკილება გამოწვევების (როგორცაა წყლის ნაკლებობა) მიღებისა და მათი გადაჭრის მიმართ, მათი აქტიუბად გადაქცევის უნარი (ამ შემთხვევაში, ლიდერობა უდაბნოს სოფლის მეურნეობის, წვეთოვანი ირიგაციისა და გამტკნარების სფეროებში). კიბუცი თავიდანვე იყო ამ პროცესის ავანგარდში. კიბუცების წინაშე არსებული გარემოსდაცვითი სირთულეები/გამოწვევები საბოლოო ჯამში წარმოუდგენლად ნაყოფიერი იყო, ისევე როგორც ისრაელის უსაფრთხოებისთვის – საფრთხეები. მაღალი ტექნოლოგიების გამოყენებით სამხედრო პრობლემების გადასაჭრელად – მათ შორის ხმის ამოცნობის, კომუნიკაციების, ოპტიკის, აპარატურის, პროგრამული უზრუნველყოფის და ა.შ. – გამოყოფილი კვლევისა და განვითარების დიდი რაოდენობით ხარჯები დაეხმარა ქვეყანას სამოქალაქო მაღალტექნოლოგიური სექტორის ამუშავებაში, მომზადებასა და შენარჩუნებაში.

ქვეყნისთვის ის ნაკლი, რომ მისი ტერიტორიის ნაწილი უდაბნოთი იყო დაკავებული, იქცა უპირატესობად. ქვეყნის 95 პროცენტი კლასიფიცირდება, როგორც ნახევრად არიდული, არიდული ან ჰიპერარიდული, რაც წლიური ნალექების დონით განისაზღვრება (შეფასება-გაზომვა). მართლაც, ისრაელის დაარსების დროისთვის ნეგევის უდაბნო თითქმის მთლიანად ჩრდილოეთით იყო გადაჭიმული იერუსალიმსა და თელ-ავივს შორის გზამდე. ნეგევი კვლავ ისრაელის უდიდესი რეგიონია, თუმცა მისი გაფართოება შეჩერდა, რადგან მისი ჩრდილოეთი

ნაწილი ამჟამად სასოფლო-სამეურნეო მიწდერე-ბითა და გაშენებული ტყეებით არის დაფარული. მათი დიდი ნაწილი მიიღწა ჰაცერიმის დროიდან მოყოლებული, ინოვაციური წყლის პოლიტიკის წყალობით. ისრაელი ამჟამად მსოფლიოში ლიდერობს ჩამდინარე წყლების გადამუშავებაში. (იხ. Tal, 2006.)

ნეგევის უდაბნოში მდებარე კიბუცი მაშაბეი სადე (ებრ. מִשְׁבֵּי שָׁדֵי ინგლ. Mashabei Sadeh) კიდევ უფრო შორს წავიდა: კიბუცნიკებმა იპოვეს გზა წყლის გამოსაყენებლად, რომელიც არაერთხელ უსარგებლოდ იყო მიჩნეული. მათ ამოთხარეს ათი საფეხურით მოედნის ფართობის 1/4 – თითქმის ნახევარი მილის სიგრძის – და აღმოაჩინეს თბილი და მლაშე/მარილიანი წყალი. ეს არ მოჩანდა დიდ მიგნებად მანამ, სანამ არ შეხვდნენ ნეგევის ახლო-მდებარე ბენ-გურიონის უნივერსიტეტის პროფესორ, სამუელ აპელბაუმს (Samuel Appelbaum) და არ მოისმინეს მისი მოსაზრება. მეცნიერი მიხვდა, რომ ასეთი წყალი იდეალური იქნებოდა თბილი წყლის თევზის (warm-water fish) გასამრავლებლად.

„არ იყო მარტივი ხალხის დარწმუნება, რომ უდაბნოში თევზის მოშენებას აზრი აქვს“, – ბრძანებს აპელბაუმი, თევზის ბიოლოგი (a fish biologist) – „მაგრამ მნიშვნელოვანია იმ აზრის უარყოფა, რომ არიდული მიწა უნაყოფო, უსარგებლო მიწაა.“ (Kraft, 2007.)

კიბუცნიკებმა დაიწყეს ოთხმოცდათვრამეტ გრადუსიანი წყლის აუზებში გადატუმბვა, რომლებიც სავსე იყო ტილაპიით, ბარამუნდით, ზღვის ქორჭილათი და ზოლიანი ქორჭილათი კომერციული წარმოებისთვის. თევზის აუზებში (ტბორებში/წყალ-საცავებში) გამოყენების შემდეგ, წყალი, რომელიც ახლა შეიცავდა ნარჩენ პროდუქტებს, რაც წარმოადგენდა შესანიშნავ სასუქს, შემდეგ გამოიყენებოდა ზეთისხილისა და ფინიკის ხეების მოსარწყავად. კიბუცმა ასევე მიაგნო ბოსტნეულისა და ხილის მოყვანის გზებს, რომლებიც პირდაპირ მიწისქვეშა წყალშემკრები ფენიდან ირწყვებოდა.

1950-იანი წლების შუა პერიოდისთვის ცხადი გახდა, რომ მიწისა და წყლის ნაკლებობა ზღუდავდა სოფლის მეურნეობის სამომავლო ზრდას. ამ დროისთვის ფერმერებს უკვე შეეძლოთ თითქმის ყველა საკვები პროდუქტით ადგილობრივი მოთხოვნის დაკმაყოფილება. სოფლის მეურნეობის ზრდის ტემპი წელიწადში 5-6 პროცენტამდე შემცირდა.

განვითარების მიზნებისთვის განკუთვნილი ბიუჯეტის ძირითადი ნაწილი სოფლის მეურნეობისა და წყლის განვითარების პროექტებზე დაიხარჯა. მაგალითად, 1952-53 წლებში სოფლის მეურნეობა და წყალმომარაგების განვითარება ბიუჯეტის 56

პროცენტს შეადგენდა, წარმოებაზე გამოყოფილ 11 პროცენტთან მიმართებით. ეს ბიუჯეტი ძირითადად აშშ-ის ExIm ბანკის სესხიდან და 1951 წლიდან აშშ-ის საფონდო ბირჟაზე მიმოქცევაში არსებული ისრაელის მთავრობის ობლიგაციებიდან მიღებული თანხებით დაფინანსდა.

ისრაელის სოფლის მეურნეობა ძალიან სწრაფად გაიზარდა როგორც წარმოების, ასევე პროდუქტიულობის მხრივ. 1960-65 წლებში სოფლის მეურნეობაში შრომის პროდუქტიულობა წლიურად 8.2 პროცენტით გაიზარდა; 1966-72 წლებში – 8.6 პროცენტით. 1989 წელს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა პროცენტული მაჩვენებელი იყო 4.7 %.

ისრაელის სოფლის მეურნეობა ცენტრალიზებულიად არის დაგეგმილი და ცენტრალიზებულიად რეგულირდება. დაგეგმვა მიიღწევა დასახლების მოძრაობებთან მაღალი თანამშრომლობით. დამგეგმავები დეტალურად წყვეტენ, რა და რა რაოდენობით უნდა წარმოიქმნას. მათ მოშავში ინდივიდუალური სახლებიც კი დააპროექტეს (შენიშვნა: მოშავი[moshav] (ებრ. מושב; მრ. ר. מִשְׁבִּים – „მოშავი“[moshavim], რაც „დასახლებებს“[‘settlements’] ან „სოფლებს“[‘villages’] ნიშნავს) არის ისრაელელი ებრაელების კოოპერატიული სასოფლო-სამეურნეო დასახლების ტიპი, რომელიც ინდივიდუალური მეურნეობებისგან შედგება და რომლის შექმნის პიონერებიც/ინიციატორებიც იყვნენ ლეიბორისტი სიონისტები[Labour Zionists].).

1957 წლიდან, როდესაც მოშე დაიანი(Mosche Dajan) დაინიშნა სოფლის მეურნეობის მინისტრად[1959-1964] (პირველი ასეთი მინისტრი, რომელიც არ იყო კიბუცის წევრი), მან შექმნა წარმოებისა და მარკეტინგის კომიტეტები, როგორც მთავრობისა და მწარმოებლების ერთობლივი ორგანო. იგი მოიცავდა სოფლის მეურნეობის წარმოების ყველა დარგს. ეს კომიტეტები ცდილობდნენ სოფლის მეურნეობის წარმოების დაგეგმვას და საწარმოო კვოტებისა და სუბსიდიების განაწილებას. (შენიშვნა: ე.ი. სოფლის მეურნეობა სრულად ფუნქციონირებს წარმოებისა და მარკეტინგის საბჭოების სისტემის ფარგლებში, რომლებიც გამოიყენება წარმოების დაგეგმვისთვის კვოტების განაწილებით. ამ საბჭოებს ასევე აქვთ მონოპოლიური ძალაუფლება მარკეტინგზე.) 1959 წლიდან, როდესაც წყლის კანონი(იხ. <https://faolex.fao.org › docs › pdf › isr1321, Water Law, 5719-1959>) ამოქმედდა, სახელმწიფო წყლის კომისარს მიენიჭა ფართო უფლებამოსილებები, მათ შორის დაეკისრა წყლის კვოტების განაწილება. კერძო ფერმერებმა დაკარგეს ავტონომიის დიდი ნაწილი. მათაც კი, ვისაც

მინისა და წარმოების საშუალებები ეკუთვნოდა, მაგალითად, ზოგიერთ ციტრუსის მწარმოებელს, კანონით ეკრძალებოდა საკუთარი პროდუქციის გაყიდვა, რაც ნებადართული იყო მხოლოდ სპეციალურად განსაზღვრული შესაფუთი სახლებისთვის. ფერმერს არ აქვს უფლება გაყიდოს თავისი პროდუქცია ლიცენზირებული მარკეტერების გარდა. ისინი ასევე გამოყოფენ სუბსიდიებს და აქვთ კანონიერი უფლება, აღასრულონ კვოტები. სუბსიდიები რეგიონული შემსყიდველი ორგანიზაციების მეშვეობით ხორციელდება.

ისრაელის სახელმწიფოში სოფლის მეურნეობაზე პასუხისმგებელია ორი ცენტრალური უწყება: „ებრაული სააგენტოს“ დასახლების დეპარტამენტი უზრუნველყოფს ახალი იმიგრანტების დასახლებას და ზედამხედველობას უწევს ახალი სტატუსის მიღების პროცესს, ხოლო სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია დარგის სისტემურ დაგეგმარებაზე. ორივე სუბიექტი ყოველთვის არ თანხმდებოდა პრიორიტეტებზე. თუმცა, 1951-52 წლებში, სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევი ეშკოლი(Levi Eshkol) ცდილობდა სოფლის მეურნეობის დაგეგმვაში ეკონომიკური ეფექტიანობის თვალსაზრისის დამკვიდრებას. მაგრამ, სოფლის მეურნეობის ლობის ძლიერი პოლიტიკური ძალაუფლება ძალიან ართულებდა ნებისმიერი ცვლილების შეტანას. ბევრი ლიდერი დიდხანს უარს ამბობდა ოპერაციების მომგებიანობის, როგორც მათი გაგრძელების კრიტერიუმის მიღებაზე. მათთვის, სასოფლო სამეურნეო ტიპის დასახლებას კვლავ ჰქონდა აბსოლუტური ღირებულება. ის უნდა გაზომილიყო მოსახლეობის გაფანტვაში მისი წვლილით, მინის მიტოვებული ნაწილების/ნაკვეთების ათვისებით(მათ შორის მათზე დასახლებით) ან უსაფრთხოების მოსაზრებებით და არა მომგებიანობით.

მინაზე მუშაობის ანაზღაურება იყო დიდი ღირებულების სიონისტური ორგანიზაციებისთვის. სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა, ანუ ფერმერობა აღიქმებოდა, როგორც სიონისტური იდეალების უდიდესი მიღწევის მთავარი საშუალება – ერის დაბრუნება თავის მინაზე და წინაპრების მინის გამოსყიდვა. ამის გამო, სახელმწიფოს შექმნამდე „ებრაული სააგენტოს“ მიერ სოფლის მეურნეობას მიენიჭა მაღალი პრიორიტეტი და ეს პრიორიტეტი სახელმწიფოს შექმნის შემდეგაც შენარჩუნდა. სოფლის მეურნეობა სხვადასხვა იდეოლოგიური და სოციალური ღირებულებების, ასევე რამდენიმე ეროვნული მიზნის – თავდაცვიდან და უსაფრთხოებიდან დაწყებული, მოსახლეობის ქვეყნის სხვადასხვა ნაწილში გაფანტვით დამთავრებული

– მიღწევის სასურველ საშუალებად ითვლებოდა. სოფლის მეურნეობაზე უპირატესობამ მნიშვნელოვანი ინვესტიციები გამოიწვია ეკონომიკური მოსაზრებების ძალიან მცირე გათვალისწინების გარეშე. (შენიშვნა: ებრაული სააგენტო [the Jewish Agency]; წარსულში ცნობილი როგორც პალესტინის ებრაული სააგენტო [the Jewish Agency for Palestine] მსოფლიოში უდიდესი ებრაული არაკომერციული ორგანიზაციაა. იგი დაარსდა 1929 წელს, როგორც მსოფლიო სიონისტური ორგანიზაციის [the World Zionist Organization, WZO] ოპერატიული განყოფილება. ორგანიზაცია ხელს უწყობს დიასპორაში მცხოვრები ებრაელების ისრაელში იმიგრაციას და ზედამხედველობას უწევს მათ ინტეგრაციას ისრაელის სახელმწიფოში. 1948 წლიდან მოყოლებული, „ებრაული სააგენტოს“ მონაცემებით, მან ისრაელში 3 მილიონი იმიგრანტი ჩაიყვანა. „ისრაელის ებრაული სააგენტო“ პარალელური ორგანიზაციაა, რომლის მიზნები, მახასიათებლები და ხელმძღვანელობა მჭიდროდ იყო გადაჯაჭვული სიონისტური ორგანიზაციის შესაბამის ასპექტებთან როგორც ისრაელის სახელმწიფოს დაარსებამდე, ისე – სხვადასხვა ხარისხით – მის შემდეგაც.)

1950 წელს, მაშინდელმა მინისტრმა ლევი ეშ-კოლმა წარმოადგინა სოფლის მეურნეობის განვითარების პირველი გეგმა, რომელშიც შემოთავაზებული იყო, რომ ფერმერებს ისრაელში დასაქმებულთა 26 პროცენტი უნდა შეადგენდეს. 1953 წელს შვიდწლიანი გეგმა სოფლის მეურნეობას ავტარქიულ (აქ: თვითდაკმაყოფილების/თვითკმარობის) ზომებზე აფუძნებდა და ვარაუდობდა, რომ ისრაელი აწარმოებდა ზეთის ზეთს და შაქარს, რაც შიდა მოხმარებისთვის იყო საჭირო. ასევე ვარაუდობდა, რომ ისრაელელი ფერმერები ქვეყანაში საჭირო საკვებისა და ფურაჟის მთელ რაოდენობას და ხორბლის ნახევარს აწარმოებდნენ.

ებრაული სააგენტოსთვის გაგზავნილ მემორანდუმებში კერძო მწარმოებლებიც კი თანხმდებოდნენ, რომ სოფლის მეურნეობას ახალი სახელმწიფოს მშენებლობაში ეკავა ყველაზე მნიშვნელოვანი როლი. ისინი იმედოვნებდნენ, რომ წარმოების მნიშვნელობა აღიარებული იქნებოდა ეკონომიკურ განვითარებაშიც.

მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის მეურნეობის დიდი ნაწილი მოწყობილი და მოწესრიგებული იყო დასახლების ორგანიზაციების მიერ, ციტრუსის ბაღები ძირითადად კერძო კაპიტალით იყო გაშენებული და განვითარებული. მათი ფართობი 1925 წლის ბოლოს 11,500 დუნამიდან 1926 წლის ბოლოს 17,000 დუნამამდე გაიზარდა; 1927 წლის ბოლოს

24,000 დუნამამდე; 1928 წლის ბოლოს 31,000 დუნამამდე; და 1929 წლის ბოლოს 46,000 დუნამამდე (იხ. Statistical Handbook of Jewish Palestine, 1947.). (შენიშვნა: დუნამი მომდინარეობს თურქული სიტყვიდან dönüm [ასევე იწერება როგორც dunum ან donum] – დასავლეთ აზიაში გავრცელებული მიწის ფართობის საზომი ერთეულია. გამოიყენებოდა ყოფილი ოსმალეთის იმპერიის ზოგიერთ ნაწილში, მათ შორის ისრაელში, სადაც იგი დაახლოებით 900 კვადრატულ მეტრს უდრის). ამავდროულად, სოციალისტური მოძრაობების მიერ ორგანიზებული სასოფლო-სამეურნეო დასახლებების რაოდენობა გაიზარდა: 1918 წელს 12-დან 1921 წელს 19-მდე და 1925 წელს 25-მდე. კოლექტიური დასახლებების რაოდენობა 1932 წელს 59-მდე, 1937 წელს 95-მდე, 1939 წელს 134-მდე და 1945 წელს 179-მდე გაიზარდა. 1941-42 წლებისთვის შერეულ მეურნეობებში 50 000 ადამიანი მუშაობდა, რომლებიც 534 089 დუნამს ამუშავებდნენ. დამუშავებული სასოფლო-სამეურნეო მიწებიდან 62.5 პროცენტი იყო ეროვნული მიწები, 24.2 პროცენტი – პალესტინის ებრაული კოლონიზაციის ასოციაციის (ინგლ. The Palestine Jewish Colonization Association, PJCA; ებრაულად: תּוֹחַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) საკუთრებაში, 2.7 პროცენტი იყო სხვა დასახლების ორგანიზაციების საკუთრება და მიწის მხოლოდ 10.6 პროცენტი – კერძო საკუთრება.

დღეს ისრაელში სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის უმეტესობას კვლავ „მშრომელთა დასახლებები“ ახორციელებენ სამი განსხვავებული კომუნალური ტიპის ორგანიზაციებში: კიბუცი, მოშავი და კომუნალური მოშავი. ასევე არსებობს კერძო მეურნეობები, რომლებიც არ არის დაკავშირებული ჰისტადრუტთან. (შენიშვნა: ჰისტადრუტი [Histadrut]: სრულიად ახალი საყოველთაო მშრომელთა ფედერაცია [ებრ. הַשָּׂדֶה תִּלְחִי וְיִשְׁבּוּעֵי שֵׁשׁ תִּלְחִי תוֹרְתוֹהִי] და 1994 წლამდე შრომის საყოველთაო ფედერაცია ისრაელის მიწაზე [the General Federation of Labour in the Land of Israel, ებრ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁבּוּעֵי שֵׁשׁ תִּלְחִי תוֹרְתוֹהִי], არის ისრაელის ეროვნული პროფკავშირის ცენტრი [Israel's national trade union center] და წარმოადგენს ისრაელის პროფკავშირისტთა უმრავლესობას. მანდატურის ქვეშ მყოფ პალესტინაში 1920 წლის დეკემბერში დაარსებული ორგანიზაცია მალევე გახდა იშუვის [the Yishuv] – სახელმწიფოს დაარსებამდე რეგიონში მცხოვრებ ებრაელთა ერთობლიობა/თემი] ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი ინსტიტუტი. დღეს მას 800 000 წევრი ჰყავს.)

1947 წლის ბოლოსთვის კიბუცის წევრების რიცხვი მნიშვნელოვნად შემცირდა. სოფლის მოსახლეობის უმეტესობას წარმოადგენდნენ ახალი

იმიგრანტები, რომლებიც არ იყვნენ მზად კიბუცში ეცხოვრათ. კიბუცის ძირითად რეზერვუარს აღმოსავლეთ ევროპაში ქმნიდნენ სიონისტური ახალგაზრდული მოძრაობების წევრები. ეს რეზერვუარი ჰოლოკოსტის დროს ფერფლად იქცა. ერთადერთი დარჩენილი რეზერვუარი, ისრაელში დაბადებული ახალგაზრდული მოძრაობების წევრები იყვნენ. (შენიშვნა: „ჰოლოკოსტი“/holocaust, ძველბერძნული 'holókaustos'-დან, რაც „სრულად დაწვას“ ნიშნავს ან „შოა“/Shoah, Shoa, ებრაული hašmāh, რაც „კატასტროფას“ ან „დიდ უბედურებას“ აღნიშნავს, გულისხმობს გერმანიის ნაცისტური რეჟიმის მიერ მეორე მსოფლიო ომის დროს განხორციელებულ გენოციდს, რომელიც მიმართული იყო იმ პერიოდში ევროპაში მცხოვრები ებრაელების დაახლოებით ორი მესამედის – ჯამში 5,6-დან 6,3 მილიონამდე ადამიანის – ნინააღმდეგ.)

ახალ იმიგრანტებისთვის თავისუფალი არჩევანის საშუალება რომ მიეცათ, სავარაუდოდ, ისინი მოშავის წევრობას არ აირჩევდნენ. თუმცა, ახალ იმიგრანტებს იშვიათად ეკითხებოდნენ (და ითვალისწინებდნენ მათ აზრს). ისინი ახალ მოშავიშემში შეჰყავდათ, მაგალითად, თელ-ავივის დასავლეთით მდებარე მთისწინეთსა და იერუსალიმს შორის მდებარე მთიან დერეფანში და უზრუნველყოფდნენ მათ სოფლის მეურნეობის ინსტრუქტორებით, რომლებიც ეხმარებოდნენ თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო მეთოდების შესწავლა-ათვისებაში. ისინი მოშავის წევრებად იქცნენ და ასევე ექვემდებარებოდნენ მის წესდებას, რომელიც შექმნილი იყო მისი დამფუძნებლების პიონერი თაობისთვის, რომლებსაც არ ჰქონდათ საზოგადოებრივი ცხოვრების იდეოლოგიური მომზადება. შედეგად, გაჩნდა დიდი რაოდენობით ახალი იმიგრანტების მოშავიშემები, რომელთაგან ბევრმა ვერ მიაღწია ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას. 1980-იანი წლების ბოლოს ეს მოშავიშემები კვლავ იყვნენ ორგანიზებულნი „ძველი“ სახელმწიფოებრივი პერიოდის მოშავიშემებისგან განსხვავებულ ასოციაციაში.

მოშავა(Moshava) არის რევოლუციამდელი რუსეთის სოფლის მსგავსი ტიპის სასოფლო-სამეურნეო დასახლება/სოფელი, სადაც თითოეული ფერმერი ფლობს მიწას და წარმოების ფაქტორებს. ამ ფონზე იკვეთება კიბუცის წონის შედარებითი შემცირება და მოშავის მნიშვნელოვანი ზრდა, ასევე – სოფლების რაოდენობის შედარებითი სტაგნაცია.(შენიშვნა: „მოშავა“[moshava], ებრ. מושב; მრ. რ. „მოშავოტ“, moshavot – מושבות; სიტყვასიტყვით: „კოლონია“, colony) იყო პალესტინის [ამჟამად ისრაელის] რეგიონში ებრაული სასოფლო-სამეურნეო დასახლების

ფორმა, რომელიც „ძველი იშუვის“[the Old Yishuv] [ადგილობრივი ებრაული თემის წევრებმა დააარსეს 1870-იანი წლების ბოლოს და ებრაული სიონისტური იმიგრაციის პირველი ორი ტალღის – „პირველი ალიასა“ და „მეორე ალიას“ – დროს.)

ყველა მუშაკთა დასახლება დაკავშირებულია ჰისტადრუტის სასოფლო-სამეურნეო ცენტრთან. სასოფლო-სამეურნეო დასახლებების ცენტრალიზებული ორგანიზაცია სათავეს იღებს 1920-იან წლებიდან. კიბუცებზე „Nir“-ის (ინგლ. the Nir Shitufi Association, ებრ.: נִיר שיתופי תדמ, 'ნირ შიტუფი'-ს ასოციაცია, გაერთიანება „სასოფლო-სამეურნეო ცენტრის“[the Agricultural Center] ეგიდით, რომელიც დაფუძნდა ისრაელის მიწაზე ებრაული დასახლებების შექმნისა და განვითარების დასაფინანსებლად.) ლეგიტიმაცია იქნა აღიარებული და მას ვეტოს უფლება მიენიჭა. მას შემდეგ, ისრაელი მსოფლიოში უნიკალურია იმით, რომ მისი სასოფლო-სამეურნეო დასახლებები პოლიტიკური ქოლგის ქვეშაა, სადაც პოლიტიკური პარტია ძლიერ დომინირებს და მათ შეეძლოთ (და კვლავაც შეუძლიათ) მიწისა და წარმოების საშუალებების მიღება. სასოფლო-სამეურნეო დასახლებების განაწილებას ახორციელებს კომიტეტი, რომელიც პოლიტიკური მოსაზრებების საფუძველზე წყვეტს, თუ რომელი დასახლების მოძრაობისთვის გამოიყოფა მიწის ნაკვეთი('land block'). ინდივიდს, ან თუნდაც პოლიტიკურ ჯგუფს, არ გადაეცემა მიწა ან წარმოების საშუალებები. მხოლოდ დასახლების მოძრაობებს შეიძლება მიეცეთ მიწისა და წარმოების საშუალებების გამოყოფის შესაძლებლობა. ეს მოძრაობები მიეკუთვნება პოლიტიკურ პარტიებს ან სულ მცირე დაკავშირებულია მათთან. მოძრაობებმა უზრუნველყო, რომ ახალი იმიგრანტებიც იმოქმედებდნენ კოოპერაციული მარკეტინგისა და ორმხრივი გარანტიების იგივე ტიპის იდეოლოგიური სისტემის ფარგლებში, რომელიც აღსრულდა მოშავიშემის კანონის მიღების შემდეგ.

კომუნალური დასახლებების დასახმარებლად შეიქმნა რეგიონული შემსყიდველი ორგანიზაციები. თავდაპირველად, ისინი მიზნად ისახავდნენ ხარჯების შემცირებას მთელი რეგიონის მსყიდველობით უნარზე კონცენტრირებით. ამ ორგანიზაციებიდან პირველი დაარსდა 1938 წელს იორდანის ხეობაში. დღეს, შემსყიდველი ორგანიზაციების მეშვეობით გადაირიცხება ფერმერებისთვის განკუთვნილი ყველა სუბსიდია. ისინი აგრეთვე იღებენ მარკეტინგული ორგანიზაციებისთვის განხორციელებული გაყიდვიდან მიღებულ შემოსავალს.

პოლიტიკური პარტიის, შემსყიდველი ორგანიზაციისა და დასახლებების მოძრაობების იდეოლო-

გიურმა იდენტობამ ხელი შეუწყო ძალიან ძლიერი და თანმიმდევრული ლობისტური ძალის შექმნას, რომელიც კვეთს ნებისმიერ პარტიულ ხაზს. ამ ძალამ გამოიწვია სამთავრობო დახმარების მაღალი დონე. სამთავრობო დახმარების ხელმისაწვდომობამ, თავის მხრივ შეამცირა ეფექტური ფერმერების წინააღმდეგობა იმის მიმართ, რასაც ისინი ფულის ფლანგვად ან გაუმართლებელ სისტემად აღიქვამდნენ.

კერძო ფერმერები ორგანიზებული არიან მსგავსი წესით, ჰყავთ საკუთარი შემსყიდველი ორგანიზაცია, ცენტრალიზებული მარკეტინგული ორგანო და უკრძალავენ ინდივიდუალურ ფერმერს პროდუქციის დამოუკიდებლად რეალიზაციას.

მანდატის პერიოდში (მანდატურის პალესტინა/პალესტინის მანდატი[Mandatory Palestine], იგივე – პალესტინის მანდატური ტერიტორია[the Mandate for Palestine], [ოფიციალურად ცნობილი როგორც „პალესტინა“] წარმოადგენდა ბრიტანულ ადმინისტრაციულ ტერიტორიას პალესტინის რეგიონში 1920-დან 1948 წლამდე. 1922 წლიდან, ერთა ლიგის გადამწყვეტილების საფუძველზე, იგი წარმოადგენდა მანდატურ ტერიტორიას და მას მართავდა ბრიტანეთი „პალესტინის მანდატის“ ფარგლებში. მანდატურ პალესტინას ხელმძღვანელობდა კოლონიათა სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი ბრიტანელი უმაღლესი კომისარი.), წელიწადში დაახლოებით ოთხი დასახლება არსდებოდა. სახელმწიფოს არსებობის პირველი ოთხი წლის განმავლობაში ყოველწლიურად ფუძნდებოდა დაახლოებით 70 დასახლება, ძირითადად მოშავიმი(moshavim), ხოლო მომდევნო ექვს წელიწადში – დაახლოებით 20. 1948 წლის ბოლოს ისრაელში 104 მოშავიმი და კომუნალური მოშავიმი და 177 კიბუცი იყო, ხოლო 1961 წლის მაისისთვის – 366 მოშავიმი და კომუნალური მოშავიმი და 228 კიბუცი. 1988 წლის ბოლოსთვის მოშავეებისა და კომუნალური მოშავეების რაოდენობამ 456-ს მიაღწია, კიბუცების რაოდენობა კი 270 იყო.

1980-იან წლებში სოფლის მეურნეობის სექტორი სერიოზული კრიზისის წინაშე იდგა არაეფექტური დაგეგმვის, ადგილობრივი ბაზრის შთანთქმის უნარის გაჯერებისა და ექსპორტის გაზრდის სირთულეების შედეგად. მოშავიმის წევრების დაახლოებით 50-60 პროცენტი არ მუშაობდა სოფლის მეურნეობაში. გარდა ამისა, ყველა ერთეულის 26 პროცენტი იყენებდა წყლისა და მიწის დაახლოებით 60 პროცენტს და აწარმოებდა მოშავიმის სოფლის მეურნეობის პროდუქციის 75 პროცენტს. ცხადია, „წმინდა“(სახით არსებულ) საბაზრო ეკონომიკაში ბევრ ნაკლებად ეფექტურ მწარმოებელს მოუწევდა

საქმიანობის მიტოვება. ისრაელის პოლიტიკური ეკონომიკის სისტემაში არაეფექტურები ახერხებენ გადარჩენას ეფექტური მწარმოებლებისა და გადასახადის გადამხდელების მიერ ჯვარედინი სუბსიდირების გზით. (შენიშვნა: ჯვარედინი სუბსიდირება[cross subsidization] არის ერთი ტიპის მომხმარებლებისთვის უფრო მაღალი ფასების დაწესების პრაქტიკა, რათა ხელოვნურად შემცირდეს ფასები მეორე ჯგუფის მომხმარებლებისთვის. სახელმწიფო სავაჭრო სანარმოები, რომლებსაც მონოპოლიური კონტროლი აქვთ სოფლის მეურნეობის ექსპორტის მარკეტინგზე, დროგამოშვებით ამტკიცებენ, რომ მათ ჯვარედინი სუბსიდირების განხორციელებას აბრალებენ, მაგრამ მათი საქმიანობის გამჭვირვალობის ნაკლებობა ართულებს, თუ არა შეუძლებელს ხდის იმის დადგენას, არის თუ არა ეს ასე.) კიბუცებში ადგილი ჰქონდა წარმოებაზე მასშტაბურ გადასვლას: კიბუცის მოძრაობის მიერ შექმნილი ღირებულების დაახლოებით 60 პროცენტი წარმოებაზე მოდის. ასეთი ცვლილების განხორციელება მოშავის წესდებით იყო უფრო რთული.

კიბუცის წევრები ისრაელში ითვლებიან ელიტად. მათი რიცხვი ლეიბორისტული პოლიტიკური პარტიების ცენტრალურ კომიტეტებში ან ქნესეტსა და მთავრობაში ძალიან მაღალია, მოსახლეობაში მათი პროცენტული წილის პროპორციულად. სასოფლო-სამეურნეო ლობი სხვა და სხვა გზით მუშაობს თავისი ამომრჩეველების სასარგებლოდ. 1920 წლიდან, კერძო სოფლის მეურნეობისთვის საბიუჯეტო სახსრების გამოყოფა იყო მინიმალური და ფინანსური რესურსების მეზღუდვების მხრივ, ის როგორც წესი, პირველი რიგის კანდიდატი იყო ბიუჯეტის შემცირების შემთხვევაში. დასახლების მოძრაობის იდეოლოგიური დომინირების გამო, მთავრობა არ ერეოდა მათ საქმეებში, მაგრამ მათზე გასცემდა კაპიტალის, მიწისა და წყლის სუბსიდიებს. ისრაელის დასახლებები პოლიტიკურად ორიენტირებულია და ისრაელის სტატისტიკური რეზიუმე აჩვენებს ამ პოლიტიკურ ორგანიზაციულ კავშირებს.(იხ. The Statistical Abstract of Israel, 1988, pp. 52-53).

სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა მოითხოვს წარმოების ოთხი ფაქტორის გამოყენებას: კაპიტალი, შრომა, მიწა და წყალი. ისრაელში წარმოების თითოეულ ამ ფაქტორში პოლიტიკური გავლენა უკიდურესად მაღალია. სოფლის მეურნეობის განვითარების დაფინანსებას უზრუნველყოფს მთავრობა და ებრაული სააგენტო. საწყისი კაპიტალი გაიცა სასოფლო-სამეურნეო ცენტრის მეშვეობით, კერძო ჰეისოდის ფონდებიდან(Keren Hayesod funds). სასოფლო-სამეურნეო კრედიტი მოდის მთავრობის

საკუთრებაში არსებული და ფერმერული მოძრაობების მიერ დომინირებული სოფლის მეურნეობის ბანკიდან (ებრ. **בנק חקלאות**, ინგლ. Bank of Agriculture,). სახელმწიფო ასევე აფინანსებდა ინფრასტრუქტურას, საცხოვრებელს, წარმოების საშუალებების შეძენასა და შემდგომ გაუმჯობესებას. მათი ყველა დაფინანსება მაღალსუბსიდირებულია. ის გამოიყოფა დასახლებების შემსყიდველი ორგანიზაციის მეშვეობით მოშავისთვის ან კიბუცისთვის და არა რომელიმე ინდივიდუალური ფერმერისთვის. დასახლებებმა, რომლებსაც სესხების დაფარვა უჭირდათ, იღებდნენ კონვერსიის სესხებს (შენიშვნა: კონვერსიის სესხები [conversion loans] გულისხმობს სახელმწიფო სესხების პირობების ცვლილებას პროცენტის შემცირებითა და გადახდის ვადის გადანეით. ის არის სწრაფად დამტკიცებადი და სტანდარტულზე უფრო დაბალი საპროცენტო განაკვეთით). რადგან ბევრი მათგანი მოშავში დიდი მოშავების გარეშე ჩამოიყვანეს, ისინი არ იყვნენ მზად იდეოლოგიური პასუხისმგებლობისთვის. ათობით ახალი დასახლება იყო მიტოვებული. ათასობით ადამიანმა დატოვა მოშავი და არ გადაიხდა მოძრაობის წინაშე ვალი. მიუხედავად იმისა, რომ ბევრმა დასახლებამ წარმოების რეკორდულ დონეს მიაღწია, სხვები განიცდიდნენ სოციალურ და ეკონომიკურ დეზოლაციას (საზოგადოებრივ და მეურნეობრივ გაპარტახებას). ეფექტურ ფერმერებს არ შეეძლოთ არაეფექტური ფერმერების წარმოების (და წყლის) უფლებების ყიდვა. ცალკეულ მოშავიებში არსებული რამდენიმე კრიზისი „გადაიჭრა“ კონვერსიის სესხების გაცემის გზით.

სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული მუშახელი იშუვის პერიოდში ძირითადად იდეოლოგიური რწმენების/შეხედულებების გამო შეუერთდა დასახლებულ ერთეულებს. ისრაელის სახელმწიფოში ახალი იმიგრანტები ნამდვილად არ იყვნენ **იდეოლოგიურად მიდრეკილნი**. მიუხედავად ამისა, კიბუცის მოსახლეობის უმეტესობა იდეოლოგიური რწმენების/შეხედულებების გამო ცხოვრობს გარკვეულ ჩარჩოებში მოქცეული. კიბუცის ორგანიზაციული სტრუქტურა უფრო მდგრადი და მოქნილი აღმოჩნდა წარმოებაში ტრანსფორმაციის მისაღწევად, ვიდრე მოშავის.

რამდენიმე ახალი მოშავიში ერთი გაფართოებული ოჯახის წევრების ძლიერი კონტროლის ქვეშ იმყოფებოდა. რადგან ყველა ანგარიში მოშავის ასოციაციის მეშვეობით გადის და რადგან ყველა სუბსიდია რეგიონალური შემსყიდველი ორგანიზაციების მეშვეობით ხორციელდება, ასოციაციაზე კონტროლი მნიშვნელოვან ძალაუფლებას უზრუნვე-

ლყოფს. სანამ ასოციაციას რამდენიმე იდეოლოგიურად ინდოქტრინირებული (/იდეოლოგიზირებული) პირი მართავდა, მათთვის სისტემა მუშაობდა. თუმცა, ბევრ ახალ მოშავიში სისტემა ბოროტად გამოიყენებოდა. უფრო ეფექტური მოშავის წევრები იღებდნენ სისტემის უთანასწორობას, რადგან ზოგადად ითვლებოდა, რომ ვალები კონსოლიდირდებოდა (/ერთიანდებოდა) ან გადაიხდებოდა მთავრობის ან ებრაული სააგენტოს მიერ.

სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა რიცხვმა პიკს 1961 წელს მიაღწია – 127,600. მას შემდეგ ის კლებულობს და ყველაზე დაბალ ნიშნულს 1982 წელს – 84 200-ს აღწევს.

ფაქტობრივად, მთელი სასოფლო-სამეურნეო მიწა სახელმწიფოს საკუთრებაა და გლეხებზე გრძელვადიანი იჯარით არის გაცემული. იშუვის პერიოდში მიწის შეძენას უდიდესი პოლიტიკური და იდეოლოგიური მნიშვნელობა ჰქონდა. კერენ კაიემეტი (შენიშვნა: [Keren Kayemeth], იგივე, ებრაული ეროვნული ფონდი/The Jewish National Fund, ებრ.: **קרן קיימת לישראל**, საყოველთაოდ ცნობილია აკრონიმით **KKL-JNF** ან მარტივად **JNF**.) იყო პასუხისმგებელი მიწის შეძენაზე და ყველა სხვადასხვა მხარე თანხმდებოდა, რომ მიწა საჯარო საკუთრებაში უნდა ყოფილიყო და არ უნდა გაყიდულიყო. ეს იდეა მომდინარეობს ეროვნული, მაგრამ ძირითადად მორალური შეხედულებებიდან, რომელიც ბიბლიურ დიქტატს უკავშირდება: „მიწა სამუდამოდ არ გაიყიდება, რადგან ჩემია მიწა“ (იხ. ლევიანნი, 25:23). ასევე არსებობდა შიში, რომ კერძო საკუთრება არაბი მშრომელების უპირატესობას გამოიწვევდა. მიწის იჯარის ფასი ყოველთვის გაცილებით დაბალი იყო, ვიდრე საბაზრო ფასი. შესაბამისად, ამგვარი საიჯარო ხელშეკრულება შესაძლოა შეიცავდეს მრავალ შეზღუდვას.

1902 წელს დაარსებიდან 1920 წლის ოქტომბრამდე კერენ კაიემეტმა შეიძინა 24,940 დუნამი მიწის ფართობი, ხოლო 1937 წლის ბოლოსთვის – დამატებით 362,685 დუნამი. PJCA-მ შეიძინა დაახლოებით 470,000 დუნამი. 1960 წლიდან ყველა სახელმწიფო და კერენ კაიემეტის მიწას, პალესტინის ებრაული კოლონიზაციის ასოციაცია (The Palestine Jewish Colonization Association, PJCA) და ისრაელის მიწის ადმინისტრაცია (the Israel Land Authority) მართავს. ეს ორგანო ისრაელში არსებული მიწის 90 პროცენტზე მეტს მართავს. იჯარის ხარჯები ძალიან დაბალია; არავის არასდროს გამოუთვლია მიწადმოსარგებლისთვის გაცემული იმპლიციტური სუბსიდია [An implicit subsidy] (შენიშვნა: ი. ს. არის ირიბი სუბსიდია, როდესაც მთავრობა სხვა

ტიპის ქმედებებს ახორციელებს, რომლებსაც იგივე ეფექტი აქვთ რაც პირდაპირ სუბსიდიას [A direct subsidy]. პ. ს. არის, როდესაც მთავრობა კერძო ბიზნესის სუბსიდირებისთვის გასცემს ფულს. მთავრობას შეუძლია დაანოსოს დამცავი ტარიფები, რაც ამცირებს საზღვარგარეთიდან კონკურენციას და საშუალებას აძლევს ადგილობრივ მწარმოებლებს გაზარდონ ფასები და მიიღონ უფრო მაღალი სარგებელი. ან ადმინისტრაციულ სააგენტოებს შეუძლიათ გაატარონ პოლიტიკა, რომელიც ზოგიერთ ბიზნესს ხელს უშლის, მაგრამ სხვებს [როგორც წესი, უფრო დიდებს] უსამართლო საბაზრო უპირატესობას ანიჭებს. ამრიგად, ძვირადღირებულმა რეგულაციებმა შეიძლება გაართულოს მცირე საწარმოებისთვის ბიზნესის შენარჩუნება/ბიზნესში დარჩენა, მაშინ როდესაც მსხვილ კორპორაციებს შეუძლიათ ამ რეგულაციების [შედეგად გამოწვეული] ხარჯების გაწევა.).

ფერმერს აქვს მიწის გამოყენების უფლება, მაგრამ გარკვეულ საკუთრების უფლებებს ტოვებს საზოგადოების ხელში. ინდივიდუალურ ფერმერს არ შეუძლია მიწის გირავნობის საგნად გამოყენება/იპოთეკით დატვირთვა – სესხის მისაღებად ის „მოშავის“ (კოოპერატიული დასახლების) ურთიერთთავდებობაზე არის დამოკიდებული. ეს შეზღუდვა ამცირებს ფერმერთა სპეციალიზაციის უნარს. თავისუფალი ბაზრის სისტემაში ეფექტური ფერმერები მიწას (ან მიწის იჯარის უფლებას) ნაკლებად ეფექტური ფერმერისგან მიიღებდნენ. ისრაელში ასეთი ბაზარი უკანონოა. ასევე უკანონოა წყლის კვოტების გაყიდვა.

წყალი, რა თქმა უნდა, სოფლის მეურნეობის ძირითადი დანახარჯია (input – წარმოების გამოყენებული საშუალება). ის სოფლის მეურნეობის გაფართოების მთავარ შემზღუდველ ფაქტორად იქცა, რადგან ისრაელი უკიდურესად მშრალი ქვეყანაა და წყალშემკრები ფენები მათი შევსების დონის მიღმა გამოყენებული. სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულები ისრაელში არსებული წყლის რესურსის დაახლოებით სამ მეოთხედს მოიხმარენ. ისრაელში წყლის უმსხვილესი მიმწოდებელია მეკოროტი (Mekorot), რომელიც წყლის მთლიანი მოცულობის 58 პროცენტს აწარმოებს, დიდი ეროვნული მილსადენის ჩათვლით. (შენიშვნა: მეკოროტი [Mekorot], ებრ.: מְקוֹרוֹת, სიტყვასიტყვით: „წყაროები“, „Sources“, იგივე „მეკოროტ უოთერ კომპანი“, Mekorot Water Company Ltd. არის ისრაელის სასმელი წყლით მომარაგების ეროვნული კომპანია. დაარსდა სახელწოდებით „ხევრატ ჰა-მაიმი“, the „Hevrat ha-Mayim“ „Water ompany“, „წყლის კომპანია“ 1937 წლის 15 თებ-

რვალს.) ამ მილსადენს წყალი გადააქვს გალილის ტბიდან ნეგევის არიდულ ტერიტორიაზე.

კანონით, ისრაელში წყლის მთელი მოცულობა/რაოდენობა სახელმწიფო საკუთრებაა. მთავრობა არეგულირებს და ხელმძღვანელობს წყლის გამოყენებას კვოტების სისტემის მეშვეობით. ყველა წყლის საწარმოს ფუნქციონირებას გეგმავს სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ორგანო; ხოლო სოფლის მეურნეობის სამინისტროს წყლის კომისარი პასუხისმგებელია წყლის რესურსის ყოველმხრივ მართვაზე. წყლის რესურსის წარმოების ღირებულება მნიშვნელოვნად განსხვავდება ქვეყნის სხვადასხვა ნაწილში. წყლის შესახებ კანონმა (1995) [The Water Law (1995)] შექმნა ბალანსირების ფონდი წყლის ფასების ჯვარედინი სუბსიდირებისთვის ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში. ჯვარედინი სუბსიდირების გარდა, წყალი ასევე სუბსიდირდება ბიუჯეტიდან, წყლის ღირებულების ისტორიული ხარჯების საფუძველზე გაანგარიშებით და წყლის წარმოებაში დარიცხული ელექტროენერგიის ფასის სუბსიდირებით.

ისრაელში წყლის შედარებით დაბალმა ფასმა მასზე მოთხოვნა იმდენად გაზარდა, რომ საფრთხე შეუქმნა წყალშემკრებ ფენებს. სახელმწიფო მაკონტროლებელმა/კონტროლერმა წყლის მდგომარეობას ვრცელი ანგარიში მიუძღვნა, სადაც აღნიშნა, რომ სანაპირო ზოლში შემავალი წყალშემკრები ფენა „ბოლო 20 წლის განმავლობაში ისე გამოიყენებოდა, რომ მის მომავალს საფრთხეს უქმნიდა“ (იხ. State Controller Annual Report, number 37, p. 543). სოფლის მეურნეობის წარმომადგენლები კვლავ მოითხოვენ წყლის გამტკნარებაში ან კანალიზაციის გაწმენდაში მეტი ინვესტიციის ჩადებას. წყლის ფასსა და გამოყენებულ რაოდენობას შორის ამკარა კავშირზე ბევრი საუბრის მიუხედავად, წყლის ძლიერი სუბსიდირება გრძელდება. იდეოლოგიური და პოლიტიკური მიზეზების გამო, წყლის ფასი მთელ ისრაელში თანაბარია.

სახელმწიფოს დაარსების შემდეგ, ისრაელში იდეოლოგია და პოლიტიკა გაერთიანდა და შეიქმნა სისტემა, რომელშიც წარმოების ისეთი დეფიციტური ფაქტორები, როგორიცაა მიწა ან წყალი, ვერ ივაჭრება თავისუფალ ბაზარზე ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად. სასოფლო-სამეურნეო მოხმარებისთვის განკუთვნილი წყალი ნაწილდება ისტორიულად დაფუძნებული კვოტების და არა არსებული გამოყენების სტრუქტურის მიხედვით. კიბუციზმში (the kibbutzim) წყლის კვოტა აღემატება მათ წილს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა საერთო რაოდენობაში. კიბუციზმებმა ასევე მიიღეს იმაზე მეტი მიწა, ვიდრე მათი [სამუშაო ძალის] წილი იყო [საერთო] დასაქმებაში. შედეგად, ისინი

სპეციალიზირდნენ წყალმომთხოვნ პროდუქტებზე(water-intensive products).

როდესაც მოშე დაიანი იყო სოფლის მეურნეობის მინისტრი, მან შეამცირა წყლის კვოტები კიბუცებისთვის და გაზარდა მოშავებისთვის. თავის მემუარებში ის ამტკიცებდა, რომ კიბუცში საშუალო საწარმოო ერთეულს ჰქონდა 105 ღუნამი და იღებდა 24,300 კუბურ მეტრ წყალს, ხოლო მოშავში ეს იყო 36.7 ღუნამი 10,600 კუბური მეტრი წყლით. ის აცხადებდა, რომ კიბუცის წყლის კვოტა 17,100 კუბურ მეტრამდე შეამცირა(იხ. Dayan, 1976, p. 379).

1970-იან წლებში კიბუციმები ინარჩუნებდნენ ამაყი და მდიდარი კეთილშობილთა წრის იმიჯს. „ახალ“ მოშავიმებს (სახელმწიფოს შექმნის შემდეგ დაარსებულს) გამოუჩნდათ საკუთარი ლიდერები. ერთ-ერთი შედეგი იყო ის, რომ ლეიბორისტულ პარტიასთან დაკავშირებული მოშავიმების მხოლოდ 49 პროცენტმა მისცა მათ ხმა, ლეიბორისტულ პარტიასთან დაკავშირებული კიბუცის წევრების 90 პროცენტისგან განსხვავებით.

დასკვნა

ამგვარად, ისრაელის სოფლის მეურნეობას ჰყავს ძალიან მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ძალაუფლების მქონე ლობისტური ჯგუფი. ასეთი ძალაუფლება ფერმერების რაოდენობით ვერ აიხსნება. ეს ბევრად უფრო იდეოლოგიური შეხედულებების შედეგია. შედეგად, ფერმერების მიერ გამოყენებული წარმოების ფაქტორები მნიშვნელოვნად არის სუბსიდირებული. ახალი სასოფლო-სამეურნეო მეთოდები შემუშავდა და განვითარდა მთავრობისგან დაფინანსებული კვლევითი დაწესებულებების მიერ.

ისრაელის სოფლის მეურნეობის სექტორი ხასიათდებოდა სწავლისა და ცვლილებებისადმი დიდი ინტერესით და გამოირჩეოდა დიდი გამომგონებლობითა და მდგრადობით. აქ სწრაფად მოხდა ადაპტაცია რამდენიმე მნიშვნელოვან ტექნოლოგიურ რევოლუციასთან. აღნიშნულ სექტორში შესაძლებელი გახდა პროდუქტიულობის დონის ზრდა და ახალი პროდუქტის გავრცელების ძალიან სწრაფი ტემპის მიღწევა.

იდეოლოგიური პოზიციიდან გამომდინარე, სოფლის მეურნეობაში ფასწარმოქმნის პოლიტიკა მიმართულია ფერმერთა შემოსავლების ქალაქის მცხოვრებთა შემოსავლებთან თანაბარი დონის

შენარჩუნებისკენ. ეს მიზანი მიიღწევა მწარმოებელთა კარტელების მეშვეობით: წარმოების კვოტების ალოკაციით თავიდან აიცილება ჭარბი პროდუქციის წარმოქმნა, ხოლო ფერმერისთვის მინიმალური ფასის გადახდის შემდეგ, ჭარბი მიწოდება რეგულირებული მართვის გზით განეიტრალდება. სოფლის მეურნეობის დაგეგმვის ცენტრი იღებს წყლისა და მიწის ალოკაციის ინსტიტუციურ მოწყობას, რომელიც მშრომელთა დასახლების ორგანიზაციულ მახასიათებლებს წარმოადგენს. ფერმერები წარმოების კვოტებს იღებენ არა პირდაპირ, არამედ სხვადასხვა ორგანიზაციების მეშვეობით. თითქმის ყველა ფერმერი არის მოშავის ან კიბუცის წევრი. ეს ერთეულები რეგიონული შესყიდვების ორგანიზაციის ნაწილია – ორგანიზაციისა, რომელიც იქცა მსხვილ ბიუროკრატიულ სტრუქტურად; იგი საკუთარ ინტერესებს ემსახურება და აფართოებს საკუთარ (და იმავდროულად ცუდად მმართულ) საწარმოებს. მათ ზემოთ არის თერთმეტი „დასახლების მოძრაობა“ – წარმოების ფაქტორებისა და სუბსიდიების ალოკაცია. მათი წარმომადგენლები მონოპოლიური წარმოებისა და მარკეტინგის საბჭოების დირექტორები არიან. ყველა დასახლების ორგანიზაცია „სოფლის მეურნეობის ცენტრს“ ემორჩილება და Nir-ს (როგორც ზემოთ აღინიშნა) აქვს ვეტოს უფლება თითოეულ კიბუცსა და მოშავში. მარკეტინგი(დისტრიბუცია/კომერცია/რეკლამირება/პრომოუშენი) მხოლოდ 'ლიცენზირებული მარკეტერებისთვის' არის ნებადართული. სისტემის ფარგლებში, ინდივიდუალური ფერმერი იღებს საბაზრო ფასის ნარჩენს. სხვადასხვა ორგანიზაცია, რომელთაგან თითოეული მონოპოლიური ძალაუფლებით სარგებლობს, შემოსავლიდან აკლებს ხარჯებს. საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობის გრძნობის გარდა, მათ მენეჯერებს არ აქვთ არანაირი ეკონომიკური სტიმული, შეამცირონ ხარჯები. ყველა სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციის თანამშრომელთა რაოდენობა ფერმერების რაოდენობას დაახლოებით ოთხჯერ აღემატება. სოფლის მეურნეობის პოლიტიკურ სისტემაში დომინირებენ ამ სექტორის წარმომადგენლად დანიშნული პირები და არა მთავრობა. ეს სისტემა ძალიან შორს არის თავისუფალი ბაზრის პრინციპებზე დაფუძნებული ალოკაციის მექანიზმისგან.